

ANGLICKÁ REVOLUCE – buržoazní nebo puritánská

Přelom 15. a 17.st. – Anglie – významné mezinárodní postavení, stabilní vnitropolitická situace, hospodářská prosperita, ušetřena dlouhých období vnitřních i vnějších válek. Angličtí obchodníci byli jako jediní v Evropě tehdy schopni konkurovat Nizozemí.

Náboženství – Anglikánské, od r. 1534 – zavedeno Tudorovci (Jindřich VIII.), blízké katolictví, dále presbyteriánské – puritánské (kalvínské). Zůstávalo ale v rámci anglikánské církve a chtělo ji očistit, dále independentské – nezávislé, odstěpilo se od presbyteriánství a hlásalo autonomii jednotlivých obcí

Odrazem hospodářské situace – okázalý život královského dvora

Na počátku 17. století – **Stuartovci – Jakub I. (1603-1625), ve Skotsku jako Jakub VI.**, první představitel personální unie anglicko – skotské, syn skotské královny Marie Stuartovny, vede kompromistickou zahraniční politiku, kritizován poté, co odmítl pomoc svému zeti Fridrichu Falckému v boji proti Habsburkům. Sřet krále a parlamentu – král přesvědčoval parlament o božích právech a dědičnosti králů. Král odpovídal pouze Bohu, ne zákonům, neboť sám byl zákon. Sněmovna tím uražena, královny aktivity blokovala, a král odpovídal tím, že od r. 1611 parlament téměř nesvolával.

Vážnější vnitropolitická krize – za Jakubova **syna Karla I. (1625-1649)**. Jeho manželka – katolička, nejmladší dcera fr. Krále Jindřicha IV. – Jindřiška Marie, denně se modlíci za katolické mučedníky, ovšem jinak pěkný vztah.

Parlament zvolený 1628 (zasedl v něm i Cromwell) se odlišoval od těch předešlých – byl mnohem vypjatější, odhodlanější a ihned po svém sejití sepsal a předložil králi **Petition of Right** (petici za právo), ve které se dovolával zásad Velké listiny svobod. V ní přesně definovány hranice mezi královskou mocí a mocí zákona, dále připomenuto, že král nemůže vypisovat daně bez souhlasu parlamentu. Král nechtěl, ale nakonec podepsal, když se k Dolní sněmovně přidali i lordi.

Karel I. se pokusil posílit moc panovníka na úkor práv parlamentu a pokračoval v nekoncepční politice otce. **1629** se poslanci proti tomu postavili, Karel I. je rozpustil a dále nesvolával, i když se tím pádem musel obejít bez příjmů z řádných daní (k nimž dával souhlas parlament). Oporou krále – vysoká aristokracie, biskupové, loajální též obchodní společnosti. Namísto daní byli ochotni platit mimořádné dávky.

Oponentem proti královskému dvoru se stala skupina **nespokojenců** – tzv. **puritáni** – kalvinisté, z řad venkovské a střední šlechty. Kritizovali okázalost dvora i divadlo – urážka Boha a pravého náboženství, anglikánští biskupové = služebníci d'ábla.

Absolutistické postoje Karla I., odmítali z důvodu – politických, hospodářských, náboženských.

Vlastní revoluce (1640-1660)

Relativně poklidnými vodami pohnulo **povstání ve Skotsku roku 1639**. Král se dostal do finanční tísně a byl nucen svolat parlament. Nespokojenci se chopili této příležitosti, aby prosadili do parlamentu početné zástupce – nakonec získali těsnou většinu. Parlament se sešel **13. dubna 1640**, opoziční skupina v čele s Johnem **Pymem** odmítla královu žádost o peníze. Revoluční puritánský tábor však nebyl myšlenkově jednotný:

- **presbyteriáni** – měli většinu, byli ochotni s králem uzavřít kompromis

- **independenti** – králi nedůvěřovali, poslanecká menšina, ale rozhodující pozice mezi důstojníky. Jejich cíl: král se musí podrobit požadavkům parlamentu

- **levelleři** - rovnostáři radikální, vypracovali návrh ústavy pro Anglii, tzv. **Dohodu lidu**, politická práva se podle ní měla rozšířit na všechny nezávislé muže

diggeři – kopáči – všichni pracovat, stejný majetek, práva

5. května 1640 král parlament rozpustil – tzv. KRÁTKÝ PARLAMENT (Short) (trval dva měsíce).

Nedlouho poté obnoveny boje **ve Skotsku**. Svolán nový parlament, ještě **radikálnější – DLOUHÝ (Long Parliament)**, zasedal **až do roku 1653(55)**. Prosadil si, že o rozpuštění může rozhodnout pouze **většina** sněmovny. Král je chtěl dát pozatýkat, ale na jejich stranu se postavil londýnský lid. 1641 se vzbouřilo i katolické Irsko. Ze strany parlamentu byla Karlu I. zaslána tzv. **Great Remonstrance – Velká remonstrace (1641)** – zahrnovala vše, co bylo králi vytýkáno.

Odejít byl nucen král – do **Oxfordu (hlavní stan krále)**, odkud **v létě 1642** zahájil válku **proti parlamentu** (armádu vedl jako vrchní velitel Ruprecht falcký, syn zimního krále).

Nejdříve převaha královské armády (problém ale nedostatek peněz), změna nastala, když jeden z puritánských poslanců (independent), drobný šlechtic z východní anglie a statkář **Oliver Cromwell** postavil **armádu nového typu**, tj. ukázněných a dobře vycvičených dobrovolníků. Pořádek, tuhá kázeň, elitní jednotky – **Železné boky - Ironsides** Podíl na rozhodování měli i prostí vojáci, prostřednictvím zástupců. Nejdříve vítězství **u Marston Mooru 2.7.1644 (severní anglie, poblíž Yorku)**. V lednu 1645 přijal parlament Cromwellův návrh na reorganizaci armády. **16.6. 1645 u Naseby (severně u Oxfordu) – rozhodující - tato armáda drtivě zvítězila a Karel I. kapituloval** – velké ztráty – dělostřelectvo a 5 tis. mužů. Nová armáda následně rozprášila radikální skupiny revolucionářů a také likvidovala další centra rojalistů.

Hlavní síla v zemi – **armáda**, z části ovlivněná levelerskými názory. 1647 – **program dohoda lidu** – požadavek zřízení republiky, odluka církve od státu, volební právo pro všechny svobodné muže. Radikální názory ale brzy vytlačeny, jednání narušil také králův

útěk z Londýna. Navázal spojení se Skoty, kterým se snažil přislíbit uznání presbyteriánů a znovu zahájil tažení proti parlamentu.

Skoti ho r. **1647** vydali - prodali za 400 tisíc liber šterlingů. Králi se ale podařilo utéct.

1647-48 – druhá občanská válka,

Definitivní porážka roku **1648 u Prestonu**. Poté král odvezen do Londýna a souzen. Nově vytvořená **armádní rada** odmítla všechna rozhodnutí parlamentu – místo toho 1649-independentenská parlamentní čistka. Po ní hovoříme o **KUSÉM parlamentu** – zbyla v něm asi stovka independentských přívrženců, kteří mu odhlasovali vše, co potřeboval.

Král se ocitl v roli zrádce a škůdce. Byl odsouzen a **30. ledna 1649** a popraven před White Hall.

Poprvé v evropských dějinách parlament rozhodl o smrti panovníka, poprvé a naposled v anglických dějinách byla **vyhlášena REPUBLIKA Commonwealth** (v březnu – **zrušena sněmovna lordů i královský úřad**)– odpor monarchií, v **Irsku a Skotsku** vyhlásili novým králem Karlova syna **Karla**, reakce na podrobení do **A**, ovšem Karel II. záhy poražen.

Cromwell nejdříve upevnil pozice v Anglii – vypořádání se s diggery, dokonce r. 1649 poddání Irů a v červnu 1650 tažení proti Skotům – porazil syna Karla, obsadil Edinburgh a **v září 1651** přivtělil Skotsko k Anglii.

Podpora zahraničního obchodu – vybudoval silné loďstvo

Dále vydal nařízení, tzv. **navigační akta (9.10.1651)**: výrobky z mimoevropských zemí a jejich kolonií dovolil dovážet anglickým lodím nebo na lodích zemí, z nichž výrobek pocházel – **merkantilistická politika**. To vedlo k vyhlášení války ze strany Nizozemí roku 1652, ale postupně převaha Anglii 1654 donucení Nizozemci uznat navigační akta, též Portugalsko, Švédsko

Rostoucí úspěch a popularita – 20. dubna 1653 nechal Cromwell rozehnat **kusý parlament**, ze svých stoupenců tzv. **Malý parlament**, též parlament svatých (puritánů) – předal všechny moci Cromwellovi.

12. prosince **1653** ovšem parlament odstoupil a celá moc se přešla do rukou Cromwella – **lord protektor** Anglii, Skotska a Irska a doživotně byl prohlášen za hlavu republiky. V nedemokratickém systému sice zvolen **nový parlament**, když ale vystoupila proti Cromwellovi opozice – v lednu **1655 rozpuštěn** a nastolena otevřená **vojenská a náboženská - puritánská diktatura**.

K obhajování navigačních akt vojenskou cestou potřeba peníze, v září **1656** svolán nový parlament, poslanci chtěli za finance obnovení státní církve a království + obnovení horní sněmovny Lordů. Neshody – opět rozpuštěn v **únoru 1658**.

3. září 1658 Cromwell umírá na malárii, slabá vláda jeho syna **Richard** – epizoda, v květnu 1659 jej poslanci sesadili.

Podnikatelské vrstvy i měšťané naklonění obnově monarchie- Obnovy se ujal velitel skotské armády **generál Monck**. V prosinci 1659 vtáhl do Londýna, obnovil starý volební řád parlamentu, převažovali následně monarchisté. V květnu **1660** – na trůn **Karel II** – syn popraveného, vyrovnal se těmi, co hlasovali pro smrt otce – oběšeny i ostatky Cromwella. Před nástupem podepsal řadu podmínek parlamentu ale na konci vlády – snaha o **absolutismus, dle vzoru absolutistických dvorů v Evropě**. Další střet s parlamentem – měl i pozitivní výsledky pro obyvatele. Např. byl vydán **Habeas Corpus Act - 1679**) – který stanovil, že nikoho nelze věznit bez doloženého obvinění. Spory o nástupnictví vedly k rozpuštění parlamentu a anglický národ se rozdělil na dvě politické strany, které existují dodnes **whigy** (liberály) a **torye** (konzervativce). 1679 zvítězili v parlamentních volbách whigové, ale nepodařilo se jim zabránit nástupnictví Jakuba II.

1685 nastoupil Karlův bratr **Jakub II**. 1685-88(katolík), který se netajil tím, že chce v zemi obnovit katolictví a nastolit absolutismus. Parlament proti, roku **1688** došlo k nekrvavé revoluci, kdy parlament, resp. whigové, ale i někteří toryové sesadil Jakuba z trůnu a povolal na něj jeho sestru Marii, provdanou za nizozemského místodržícího **Viléma III. Oranžského** – **SLAVNÁ REVOLUCE**. Vilém III. (s manželkou Marií Stuartovnou spoluvladaři) Patří k nejvýznamnějším evropským osobnostem XVII. století, jeden z autorů **teorie evropské rovnováhy**. Královský pár podepsal řadu listin, které jsou dodnes součástí ústavního pořádku VB.

1689 - Zákon o právech (Bill of Rights) – král nesmí pod žádnou záminkou zasahovat do základních zákonů království, parlament bude jednou ročně hlasovat o státním rozpočtu, v jehož rámci bude schvalován i rozpočet pro armádu. Roku 1694 bylo uzákoněno, že parlament bude svoláván nejméně jednou za tři roky.= Anglie konstituční monarchií

Dále **zákon o toleranci** – ukládal náboženskou snášenlivost, ale přednostní postavení měla anglikánská církev.

Po smrti Marie Vilém sám, bez dědiců, vládu převzala Mariina sestra Anna – poslední Stuartovna (1702-1714), provdaná za dánského prince Jiřího. **1707 – splynutí Anglie a Skotska v jedinou Britskou říši (Spojené království Velké Británie)** se společným parlamentem a společnou správou.

Pak **hannoverská dynastie** – Jiří I.-III. (18. st.)

První anglická revoluce odlišnost od ryze občanských revolucí z mladší doby, zůstala zachována idea nadřazenosti zastupitelského orgánu vůči panovníkovi.

Posílena koloniální expanze Anglie a byla otevřena cesta vytvořit z ní světové impérium.

